

XLVII-ий Злет Юнацтва

Елленвіл, Нью-Йорк

Конкурс Знання

**150-ліття народження
і 90-ліття смерти
Великого Каменяра**

(Старше Юнацтво)

Спілка Української Молоді

2006

НАЦІОНАЛЬНИЙ ГИМН (1880)

Не пора, не пора, не пора
Москалеві, ляхові служить!
Довершилась України кривда стара, –
Нам пора для України жить.

Не пора, не пора, не пора
За неvigласків лить свою кров,
І любити царя, що наш люд обдира, –
Україні належить любов.

Не пора, не пора, не пора
В рідну хату вносити роздор,
Хай пропаде незгоди проклята мара!
Під України єднаймося прапор!

Бо пора се великая єсть:
У завзятій, важкій боротьбі
Ми поляжем, щоб волю, і щастя, і честь
Рідний Краю, здобути тобі!

I. НАРИС ЖИТТЯ ІВАНА ФРАНКА

В українській літературі, Іван Франко є найбільшим поетом після Тараса Шевченка. Він є велетень української літератури й науки, найбільший поет і письменник Західної України. Поет, драматург, повістяр, автор коротких оповідань, перекладач, редактор, мовознавець, критик, вчений, журналіст, філософ, соціолог, етнограф, політик – це все окреслює його як великого гуманіста, котрий увесь свій вік присвятив на службі для свого народу, віддаючи йому плоди праці свого життя. У громадській праці він завжди керувався бажанням полегшити тяжку долю українського народу.

Іван Франко народився 15-го серпня 1856 р. в селі Нагуєвичі, близько міста Дрогобич, в Західній Україні (Галичині). Він був сином селянина що займався також ковальством. У кузні свого батька малий хлопчина часто приглядався ковальській роботі і прислухувався до цікавих розмов і оповідань. Після сільської школи, батько віддав його до міської школи і гімназії в Дрогобичі. Несміливий хлопець, вдягнений по-селянському, нераз був посміховищем у класі. Це зродило у його молодій душі перші відчуття бунту проти всякої несправедливості й кривди. Скоро він став найкращим учнем, вмів читати й писати по-українськи, по-польськи й по-німецьки. Його переживання в початкових школах він описав пізніше у збірці “Малий Мирон”.

У гімназії молодий Івась дуже любив вчитися й читати. Раз дістав у свої руки “Кобзар” Тараса Шевченка. Ця збірка творів Батька-Тараса зробила таке сильне враження на нього що він вивчив її напам’ять. Також читав твори інших українських письменників і почав збирати й списувати народні казки, перекази і пісні.

Перший його друкований твір, поезія “Народня Пісня” [стор.6] появився під псевдонімом “Джеджалик” в студентському журналі “Друг” у Львові 1873 р. Коли він закінчив свою середню освіту в гімназії в 1875 р., переїхав на студії в львівському університеті. Він став постійним співробітником журналу “Друг” і поміщував там свої твори. Свої перші оповідання (напр. “Лесишина челядь”, де вірно змалював сіре селянське життя) він підписував псевдонімом “Мирон”.

У Львові великий вплив на студентів мав ідеолог Михайло Драгоманов, який захоплювався західними соціалістичними теоріями, що були тоді модні в Європі. Франко писав про соціальну несправедливість, виступав проти визискування народу і вів широке листування з Драгомановом про соціальні теорії того часу. Одначе, навіть в тодішній відносно ліберальній Австро-Угорській імперії, ідеї Драгоманова вважалися радикальними і небезпечними. Через своє пов’язання з Драгомановом, Франко був арештований (1877) і ув’язнений на дев’ять місяців. Після виходу з тюрми, залякане українське громадянство відцуралося Франка. Разом з письменником Михайлом Павликом, він почав видавати журнал “Громадський Друг”, в якому появилися його відома поезія “Каменярі” [стор.9] і

гарна повість “Боа Констріктор” (“Вуж давун”). Після припинення цього журналу, Франко заложив видавництво “Дрібна Бібліотека”, в якій виходили його твори і переклади. За зв’язки з Павликом, Франка вдруге заарешовано за “соціалізм” (1880) і ув’язнено на три місяці. Батько Ольги Рошкевич, яку Франко дуже любив і яка не була байдужа до нього, заборонив Франкові вступ до свого дому, ломлячи його надію на майбутнє подружнє щастя. Поет тяжко переживав це нещасне кохання, почуття якого він вилив пізніше у збірці своїх ліричних поезій “Зів’яле листя”.

1883 р. Франко написав знану повість “Захар Беркут”, що отримала літературну нагороду львівського журналу “Зоря”. Якийсь час він співпрацював з редакціями журналів “Діло” і “Зоря”. Двічі він їздив до Києва стараючись домовитися з придніпрянцями в справі видання нового літературного журналу. У Києві він одружився з Ольгою Хорунжинською. Його поїздки закордон (Київ був під російською владою) привели до його третього арештування (1889) і ув’язнення на десять тижнів.

Розчарований українським суспільством, Франко десять років (1887-97) працював для польських часописів і журналів. У 1890 р., він разом з Павликом зорганізував Радикальну Партію і почали видавати газету “Народ”, яка мала за ціль освіту й добро українського села. У 1892 р., він виїхав до Відня (в Австрії) де в 1894 р. здобув ступінь доктора філософії. Того року він почав видавати літературно-науковий журнал “Життя і Слово”, в якому появилася найкраща збірка його ліричних поезій під назвою “Зів’яле листя”. Після здобуття докторату, Франко готувався перебрати катедру української мови й літератури на львівському університеті, однак його поляки і свої українці не допустили з політичних причин.

1894 р. приїхав до Львова проф. Михайло Грушевський, який став професором історії на львівському університеті. Пізніше цей визначний історик написав свою славу “Історію України-Руси”. Він притягнув Франка до наукової роботи і той почав писати наукові статті до “Записок Наукового Товариства ім.Шевченка” (НТШ). В 1898 р., Франко став одним з головних редакторів “Літературно-Наукового Вістника”.

Франко двічі кандидував від Радикальної Партії на посла до австрійського парламенту і раз до галицького сойму, програвши кожний раз через шахрайства. 1899 р., створилася Українська Національно-Демократична Партія, до якої пристали Франко, Грушевський та інші.

В 1898 р., українське громадянство відзначило 25-річчя його літературної діяльності. Народ побачив що немає нікого хто би дорівнював Франкові. У своїй промові на цім святі, у відповідь на привітання, Франко закінчив такими словами: *“Хай пропаде моє ім’я, але хай росте й розвивається український народ”*. Того року, з нагоди сотих роковин відродження українського письменства, Франко написав свій відомий вірш “Великі роковини” [стор.14].

Решту свого життя Франко присвятив виключно літературі й науці. 1900 р. появилася його знана поема “Іван Вишенський”. У 1905 р., вийшла велика поема “Мойсей” як вершина його поетичної творчости. У ній, Франко віщує українському народові волю й велике, світле майбутнє. В поемах “Іван Вишенський” та “Мойсей”, Іван Франко розкриває душу народних провідників, серед оточення, яке їх не розуміє.

Харківський університет іменував його почесним доктором, а НТШ почесним членом. 1913 р., галицька Україна скрізь святкувала 40-літній ювілей літературної праці Франка. У Великому театрі у Львові, Митрополит Андрей Шептицький не тільки прийшов особисто віддати поклін Франкові, але і під оплески присутніх впровадив його під руку на почесне місце. Громадянство зібрало грошовий ювілейний дар поетові, що пригодився йому підчас російської окупації Галичини в першій світовій війні.

Підчас війни здоров'я Франка гіршало і він помер 28-го травня 1916 р., два роки перед створенням незалежної української держави. Поховано його у Львові на Личаківському цвинтарі, при великому здвизі народу. Домовину поета несли Українські Січові Стрільці. На його гробі мистець Сергій Литвиненко вирізьбив на відламку скали каменяра, що лупає її та промощує шлях. Це найкращий символ тої праці, що її віддав для нашого народу Великий Каменяр.

НАРОДНЯ ПІСНЯ (1873)

Глянь на криницю, що із стіп могили
В степу сльозою чистою дзюрчить;
В їй оці личко місяця блищить,
І сонця промінь грає в чистій хвилі.

З грудей землі б'ють водянії жили.
Струї живої рух не кінчиться й не спить,
Вода ж погожа тисячі живить
Весни дітей, що вкруг її обсіли.

Криниця та з чудовими струями –
То люду мого дух, що хоч у сум повитий,
Співа до серця серцем і словами.

Як початок тих струй усім закритий,
Так з темних джерел ті слова повстали,
Щоб чистим жаром серце запалити.

II. ЗНАЧІННЯ ІВАНА ФРАНКА

В половині 18-го століття, галицьке національно-культурне життя не виглядало добре. Яскравим виїмком була праця о. Маркіяна Шашкевича то його “Руської Трійці”, але коли вони повмирили, галицьке національне відродження завмерло. Провід був в руках москофілів, які заперечували існування окремого українського народу. Вони зводили українську мову до мішанини російських, польських і церковно-словянських слів. Соціальні відносини не були кращими. Хоч панщину скасовано, селяни були без землі, залежні матеріально від польських панів та їх прислужників-жидів.

Одна людина – Іван Франко – розбудила та очистила це сумне положення. Поет мусів багато витерпіти від свого громадянства заки свої зрозуміли його. Аж під кінець свого життя він одержав заслужену вдячність народу. Нові покоління вирости виховані на його творах та ідеях, які зрозуміли що Франко бажав повести цілий нарід до кращої майбутности. Коли в 1914 р. створився в Галичині український легіон для боротьби за волю, вони назвали Франка своїм духовим батьком. З темної маси зробив Франко націю, свідому своїх завдань та готову кров’ю доказати свою волю жити.

У його літературній діяльності, можна помітити перемену Франка: людина, що спочатку присвячувала свої сили вселюдським ідеалам, інтересам соціальних верств робітників і селян, поступово перемінюється в каменяра, який тяжкою працею “лунає скалу” на шляху поступу свого цілого народу.

Бувши селянським сином, він сам зазнав тих злиднів людей, які хотіли вийти зі села і здобути освіту в тодішніх часах. Тому він хотів “двигнути із тьми люд робочий”. Відтак Франко попав під вплив Драгоманова та модних тоді соціалістичних теорій. Він хотів поправити нещасливу долю селян і робітників. Його повість “Борислав сміється” змальовує визискання робітників та їх намагання організовано протиставитися. Це захоплення робітничим рухом стало причиною непорозумінь з громадянством.

Поступово Франко перейшов на оборону своєї нації як цілоти, без поділу на класи й верстви. Пізніше (1903 р.), в своїй книжечці “Що таке поступ”, Франко писав: “Ні, соціал-демократична ‘народна держава’, коли б навіть було можливе збудувати її, не витворила би раю на землі, а була би в найліпшому разі великою завадою для дійсного поступу!” Національно-патріотичні ноти дзвенять у пролозі до його найбільшого твору “Мойсей”: “Народе мій, замучений, розбитий”. Поет признається що “Твоїм [народу] будучим душу я тривожу”. Він знає що не на марно пішла праця поколінь: “Задармо ж край твій ввесь политий кров’ю твоїх борців? О, ні!” І Франко віщує своєму народові: “Та прийде час і ти вогнистим видом засяєш у народів вольних колі [...] І глянеш, як хазяїн домовитий, по своїй хаті і по своїм полі” [стор.22].

До цього світлого майбутнього народу, шлях мають промостити його духові провідники. Неначе біблійний Мойсей, вони самі не побачать обітваної землі й терпітимуть ненависть свого народу, але приготують ґрунт майбутнім поколінням. І так Франко мостив дорогу для майбутніх поколінь. Він був громадським працівником, організував селянство й робітництво, їздив на віча (громадські збори), виголошував промови, підготовляв вибори, провадив курси й виклади для робітників, поширював серед них освіту і вироблював їх світогляд. Вкінці, народ відчув що має в ньому оборонця і хотів вибрати його послом до парляманту, і лиш шахрайства не допустили до цього.

Як журналіст, Франко написав безліч статей на політичні, суспільні й духові теми. Він видавав власні журнали й часописи (“Громадський Друг”, ”Дзвін”, ”Життя і Слово”), будши одночасно видавцем і редактором. Також цікавився давньою українською літературою та фольклором (народною усною творчістю). Він був автором численних літературних рецензій, членом Наукового Товариства ім.Шевченка і редагував “Літературно-Науковий Вістник”. Львівський університет був готовий зробити його професором на кафедрі української мови й літератури, одначе не допустили його поляки і свої українці.

Франко написав прегарні оповідання з життя робітників “Бориславські оповідання”. Його найкраща історична повість “Захар Беркут” отримала літературну нагороду львівського журналу “Зоря”. В ній Франко описує ті часи коли наші предки боролися з татарами. У них любов до рідного краю перемагала особисті почуїя а громадське, спільне добро стояло вище від особистих справ. Для дітей він написав “Лис Микита”, “Абу Касимові капці”, збірку казок “Коли ще звірі говорили” т.ін.

Значіння і заслуга Івана Франка є в тому що він збудив завмерле галицьке українське життя. Він зблизив його до загально-українського, будши першим з Галичини що нав’язав живі зв’язки з Наддніпрянщиною, а також і до європейського життя, увівши нові європейські літературні напрями (реалізм і натуралізм), нові методи наукового досліду літератури й фольклору, і нові суспільні та політичні течії. Від Франка розвинулося організоване політичне життя Галичини, галицька література осягнула нових висот а галицька наука створила власний науковий осередок. Франко це Великий Каменяр на шляху поступу свого народу. Ціле життя він розбивав тверду скалу народного горя, злиднів та темноти й будував нову дорогу. На ній він нераз спотикався і падав і знову піднімався, аж поки не вибудував новий гранітний шлях, по якому наш народ міг піти твердою, певною ходою у краще майбутнє. Іван Франко завжди керувався любов’ю до України і може звернутися до українського народу словами Мойсея з поеми “Мойсей”:

*“О, Ізраїлю, якби ти знав,
Чого в серці тім повно!
Якби знав, як люблю я тебе
Як люблю невимовно!*

*Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В тобі дух мій, будуче моє,
І краса і держава”.*

КАМЕНЯРІ (1878)

Я бачив дивний сон. Немов передо мною
Безмірна та пуста і дика площина,
І я прикований ланцом залізним стою
Під височенною гранітною скалою,
А далі тисячі таких самих, як я.

У кожного чоло життя і жаль порили,
І в оці кожного горить любови жар,
І руки в кожного ланци мов гадь обвили,
І плечі кожного додолу похилились,
Бо давить всіх один страшний якийсь
тягар.

У кожного в руках тяжкий залізний
молот,
І голос сильний нам згори як грім
гримить:
“Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні
холод
Не спинить вас! Зносить і труд і спрагу й
голод,
Бо вам призначено скалу сею розбити.”

І всі ми як один підняли вгору руки,
І тисяч молотів о камінь загуло,
І в тисячні боки розприскалися штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз-по-раз гримали о кам'яне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук
кривавий,
Так наші молоти гриміли раз-у-раз;
І п'ядь за п'ядею ми місця здобували;
Хоч не одного там калічили ті скали,
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.

І кождий з нас те знав, що слави нам не буде
Ні пам'яті в людей за сей кривавий труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люди,
Як ми проб'єм її та вирівняєм всюди,
Як наші кості тут під нею зогниють.

Та слави людської зовсім ми не бажали,
Бо не герої ми і не багатирі.
Ні, ми невольники, хоч добровільно взяли
На себе пута. Ми рабами волі стали:
На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всі ми вірили, що своїми руками
Розіб'ємо скалу, роздробимо граніт;
Що кров'ю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець, і за нами
Прийде нове життя, добро нове у світ.

І знали ми, що там далеко десь у світі,
Який ми кинули для праці, поту й пут,
За нами сльози ллють мами, жінки і діти,
Що други й недруги гнівнії та сердиті
І нас, і намір наш, і діло те кленуть.

Ми знали се, і в нас не раз душа боліла
І серце рвалося і груди жаль стискав;
Та сльози, ані жаль, ні біль пекучий тіла,
Ані прокляття нас не відтягли від діла.
І молота ніхто із рук не випускав.

Отак ми всі йдемо в одну громаду скуті
Святою думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і світом позабуті!
Ми ломимо скалу, рівняєм правді путі,
І щастя всіх прийде по наших аж кістках.

III. ТВОРЧІСТЬ ІВАНА ФРАНКА

В поезіях Івана Франка, в часах його знайомства з Михайлом Драгомановим, дзвенять грімкі бойові акорди: він закликає “розбивати скалу”, “рівняти правді путі”, славить духа революціонера, що “тіло рве до бою... за поступ, щастя й волю” (“Вічний революціонер”, “Каменярі”).

В поемі “Каменярі” (1878), змальовуючи каменярів, які з посвятою лупають тверду гранітну скелю, поет прославляє ідеалістів що прокладають нові шляхи для майбутнього щастя народу й людства. Цей вірш [стор.9] став програмою праці нового покоління, людей за кращу долю рідного краю.

Советські літературознавці часто описували Франка як соціаліста за його знайомство з Драгомановим, і як ворога духовенства за те що у деяких творах Франка появляються духовні особи в негативному світлі. Одначе, Франко був свідомий і позитивної ролі яки відіграло духовенство в нашому народі. В поемі “Хрест” (1875), він підкреслює ролю духовенства яке поборювало пиянство:

*Хреста нас знаменем хрестили,
Ростем під знаменем хреста;
З хреста пливають всі наші сили
І віра наша пресвята.*

*Той хрест, що побідив поганство,
Осяяв блиском і наш люд,
Прогнав страшную тьму – пиянство,
Вказав нам ціль – науку й труд.*

В перших роках його громадської й літературної праці, у молодого Франка проблема соціальної кривди стояла навіть перед національною волею, яку скорше може здобути соціально визволена українська людина. Але він ніколи не забував про вимогу самостійности України, і в 1880 р. пише гимн “Не пора, не пора, не пора москалеві, ляхові служити!” [стор.2].

“Бориславські оповідання” Франка описують постаті які через погані економічні умовини чи свою незарадність стають жертвами багатих промисловців. Між ними повість “Боа констріктор” (“Вуж давун”) описує життя українських робітників у Бориславі в часах коли воно перемінилось в нафтове промислове місто. Типом “Вужа давуна” в повісті (1878) це багач Герман Гольдкремер, який немилосердно душив робітників так як вуж давить свою жертву. Повість “Борислав сміється” (1881) є продовженням цієї болючої теми, в якій описується світ голодних селян, визискуваних робітників, їх конфлікт з безпощадними багачами, столочені життя і неспокійна туга за яснішим днем.

Іван Франко боровся за національну і соціальну справедливість для українського народу. Це виразно показує його вірш “Моя любов” (1880):

*Вона так гарна, сяє так
Святою, чистою красою,
І на лиці яріє знак
Любови, щирости, спокою.*

*Вона так гарна, а проте
Так нещаслива, стільки лиха
Знесла, що квилить лихо те
В її кождіській пісні стиха.*

*Її пізнавши, чи ж я міг
Не полюбить її сердечно,
Не відректися власних втіх,
Щоб їй віддатись доконечно?*

*А полюбивши, чи ж би міг
Я Божую їй подобу
Згубити з серця, мимо всіх
Терпінь і горя аж до гробу?*

*І чи ж перечить ця любов
Тій другій і святій любови
До всіх, що ллють свій піт і кров,
До всіх, котрих гнетуть окови?*

*Ні, хто не любить всіх братів
Як сонце Боже, всіх зарівно,
Той щиро полюбить не вмів
Тебе, кохана Вкраїно!*

Найцінніша велика повість Франка це “Захар Беркут” (1883), з часів татарського лихоліття. Автор наводить думку, що не страшний є зовніший ворог коли серед громади є єдність в думках і праці, коли всі стоять за одного й один за всіх.

Поема “Панські жарти” (1887) це одна з найвидатніших епічних поем, котра описує панщину та добу її знесення в 1848 р. Франко змальовує панські знущання в одному галицькому селі, ідеалізуючи постать старенького священика, який, мов добрий батько, опікувався своєю громадою, навчав людей та старався боронити їх перед панським насильством. В цій поемі є глибоко зворушуючі сцени, напр. опис першого Великодня на волі змальовує глибоку радість коли знесено панщину:

*Великдень! Боже мій великий!
Ще як світ світом, не було
Для нас Великодня такого!
Від досвіта шум, гамір, крики,
Мов муравлисько, все село
Людьми кишить. Всі до одного
До церкви пруть. Як перший раз
“Христос Воскресе” заспівали,
То всі, мов діти, заридали,
Аж плач той церквою потряс...
Так бачилось, що вік ми ждали,
Аж дотерпілись, достраждали,
Що Він воскрес – посеред нас.*

.....

*Найзліші вороги прощались,
Всі обіймались, цілувались,
А дзвони дзвонять, не стають!*

.....

*А як скінчилась Божя хвала,
На цвинтар вийшов весь народ,
І як було нас стільки сот, –
Відразу ниць на землю впала
Ціла громада й заспівала
Величній той, хвалебний гимн:
“Тебе, о Господи, хвалім!”*

.....

*... А там старий дідуга,
В селі найстарший чоловік,
На давню, ледве помітну
Могилку аж грудьми приник,
І обіймає дернину,
Й кричить щосили: “Тату, тату!
Ми вольні! Тату, озовись!
Таж ти цілих сто літ ту кляту
Неволю двигав, і вмирати
Не хтів, а волі ждав! Дивись,
Ми вольні! Бідний, ти діждати
Не міг, – аж нам той промінь блис!
Вже моїх внуків пан в палату
Так, як мене, не забере!
Возьміть мене до себе, тату!
Ваш син свободний вже умре!”*

В оповіданні “Маніпулянтка” (1888), Франко заторкує жіночу проблему. Відкидаючи екстремізм, героїня “*противиться такому розумінню становища жінки як чогось зовсім відрубаного і протилежного мужчинам*”, але вона цінить тих, в яких “*скарб найдорожчий: людськість, гідність, і індивідуальність людська хорониться свято, переноситься як найцінніше насліддя все наперед, до далеко кращої будучини*”. Під редакцією Франка вийшов у Львові “Перший Вінок. Жіночий Альманах” (1887), в якому подані почуття й ідеали сімнадцяти молодих галичанок і придніпрянок, представниць усіх суспільних клас, які виявили панівне бажання духового відродження української жінки.

Драма Івана Франка, “Украдене щастя” (1893) описує нещасливе і трагічне кохання селян яких розлучили злі люди. Ця драма і комедія “Учитель” часто появлялися на сценах українського театру.

Збірка ліричних поезій “Зів’яле листя” (1896) придбала Франкові славу. Це є приклад лірики, подекуди стилізованої на українських народних піснях, з мотивами нещасного кохання. Вона є синтезом його любовних переживань і мук в душі поета, напр. “Епілог” до першого жмутка цих віршів:

*Розвійтеся з вітром, листочки зів’ялі,
Розвійтеся, як тихе зідхання!
Незгоєні рани, невтишені жалі,
Замерлеє в серці кохання.*

*В зів’ялих листочках хто може вгадати
Красу всю зеленого гаю?
Хто визнає, який я чуття скарб багатий
В ці вбогії вірші вкладаю?*

*Ті скарби найкращі душі молодій
Розтративши марно, без тямі,
Жебрак одинокий на зустріч недолі
Піду я сумними стежками.*

В 1898 р., з нагоди сотих роковин відродження українського письменства (“Енеїда” Івана Котляревського), Франко написав свій відомий вірш “Великі роковини”, який появился як пролог до оперети Котляревського “Наталка Полтавка”, підніс настрій громадянства і наповнив людей ентузіазмом:

ВЕЛИКІ РОКОВИНИ (1898)

(говорить на сцені Козак-невмирака)

Боже! Наше рідне слово!
Наша пісня ще живе!
І про нас ще пам'ятає
Покоління те нове!
Ще співає про козацтво,
Про його кривавий бій!
Ах, значить, ще не в могилі
Той народ коханий мій!

.....

У Богдана сльози в оці,
Та вогонь в душі, в словах.
“Згинем, браття, або вгору
Піднесем свободи стяг!
Згинуть, нам одна дорога,
Чи в кайданах, чи в війні;
Хто ненавидить кайдани,
Тому війни не страшні!
Чи послабли наші сили?
Потупилися шаблі?
Чи в серцях ви погасили
Дух лицарський взагалі?”
І гучніше хвиль Дніпрових
Крик козацтва заревів:
“Або ляжем головами,
Або виб'єм ворогів!”

.....

Мовиш: де нам взять Богдана?
Тільки ти придатний будь
На святе, велике діло!
Загартуй думки і груди!
До високого літання
Ненастанно пробуй крил,
А Богдан прийде як сума
Ваших змагань, ваших сил.
До великого моменту
Будь готовий кожний з вас, –
Кожний може стать Богданом,
Як настане слухний час.
Мовиш: нині інші війни.

Ну, то іншу зброю куй.
Ум гостри, насталюй волю,
Лиш воюй, а не тоскуй!
Лиш борися, не мирися,
Радше впадь, а сил не трать,
Гордо стій і не корися,
Хоч пропадь, але не зрадь!
Кожний думай, що на тобі
Міліонів стан стоїть,
Що за долю міліонів
Мусиш дати ти одвіт.
Кожний думай: тут, в тім місці,
Де стою я у вогни,
Важиться тепер вся доля
Величезної війни.
Як подамся, не достою,
Захитаюся мов тінь, –
Пропаде кривава праця
Многих, многих поколінь.
У таких думках держися
І дітей своїх ховай!
Коб лиш чистая пшениця, –
Буде паска й коровай.
Чи побіди довго ждати?
Ждати – довго! То й не жди ж!
Нині вчися побіджати,
Завтра певно побідиш.
Таж не даром цвіт розцвівся!
Чейже буде з цвіту плід.
Таж не даром пробудився
Український жвавий рід.
Таж не даром іскри грають
У очах тих молодих!
Чей нові мечі засяють
У правицях, у твердих,
Довго нас недоля жерла,
Досі нас наруга жре;
Та ми крикнім: Ще не вмерла,
Ще не вмерла і не вмере!

У поемі “Іван Вишенський”, Іван Франко висвітлює боротьбу, яку людина мусить не раз зводити між потребами власної душі та свідомістю своїх обов’язків супроти громади. У тузі за аскетичним життям, український чернець попрощався зі світом й осувається в недоступну печеру на Атонській горі, щоби бути далеко від спокус світу. Він не відповідає на лист з України, в якому земляки просять його вернутися на Україну і стати оборонцем народу у тяжких хвилинах. Тоді приїхали до нього післанці з України благати його, щоби вернувся в Україну для добра народу (1900):

*“Слухай, рідна Україна,
стара мати – жалібниця
голосом плачливим кличе
своє любеє дитя.*

*Покажися тут між нами,
як старий борець незламний!
Один вид твоїй нас похилих
напростує, покріпить”.*

Та Іван Вишенський відкидає їхнє прохання:

*Що мені до України?
Хай рятується, як знає, –
а мені коли б самому
дотиснутись до Христа.*

Але боротьба в душі Івана Вишенського не скінчилася. Він читає ще раз лист з України і вирішує, на основі християнської віри, що він не може “самого себе спасати”, а своїх “братів тривожних і бідних покидати без поради”. Він роздумує:

*І яке ж ти маєш право
черепино недобита,
про своє спасення дбати
там, де гине мільйон?*

*Чи забув слова Христові:
“Хто рече: кохаю Бога,
а не порятує брата,
той брехню на душу взяв”.*

Коли човен з послами вже відпливає на морі, Іван Вишенський, у розпуці, жалуючи що вище поклав своє власне добро, чим добро народу, довго молиться і просить в Бога чуда, щоби завернули післанці або щоби він зміг піти й догнати їх. В цій поемі Франка, причина трагічних переживань Вишенського лежить в тому що Вишенський запізно зрозумів заповідь Христа про потребу активної любови ближнього.

У творах Іван Франка зосереджених на Бориславі, жиди виступають в негативному світлі, але Франко малює їх такими не тому, що вони жиди, але тому що вони збагачуються людською кривдою. Українські робітники в Бориславі виступають проти своїх кривдників працедавців – жидів. Але, подібно як у інших творах, коли Франко часом показує священників у негативному світлі, а часом в позитивному, так само і жидів бачимо інакших. Герой повісті “Перехресні стежки” (1899), Вагман, переконує місцевого посадника жида що можна бути *“жидом і любити той край, де ми родились, і бути пожиточним, або, бодай, нешкідливим для того народу, що, хоч не рідний нам, все таки тсно зв’язаний з усіми споминами нашого життя”*. Вагман далі заявляє йому, що *“польський патріотизм між жидами, тут на руській землі, не зовсім на місці”*. Йому не подобається асиміляція (*“Жид не повинен бути ані польським, ані руським патріотом. Нехай буде жидом”*), тому що:

“жиди асимілювалися не з тими, хто ближче, але з тими, хто дужчий. У Німеччині вони німці, се розумію; але чому в Чехії також німці? В Угорщині вони мадяри, а в Галичині поляки, але чому у Варшаві та в Києві москалі? Чому жиди не асимілюються з націями слабими, пригнобленими, кривдженими та вбогими. Чому нема жидів-словаків, жидів-русинів?”

Немов пророкуючи майбутнє, і одночасно відзеркалюючи минуле, він каже:

“Живучи на руській землі, ми громадимо над своїми головами пожежу руської ненависти. Навіть пориваючись до асиміляції, ми асимілюємося тільки з тими, що душать і висисають отих русинів, і тим іще збільшуємо тягар, що пригнітає їх. І забуваємо, що на руській землі живе нині більше як половина всього жидівського племені, і що громаджена стіліттями ненависть може вибухнути таким полум’ям, прийняти такі форми, що наші протектори, поляки та москалі, не зможуть допомогти нам нічого”.

Сіоністичний рух між жидівством набрав особливої сили в другій половині 1890-тих років. Але Франко ще у 1889 р., у циклі “Жидівські мелодії”, писав позитивно про жидів в поемі “По-людськи”:

*Шльома був в громадській раді
І в шкільній був делегат. –
Сам в літах уже по-руськи
І по-польськи став читать.
Хаїм говорив частенько:
“Вчіться, діти! Треба нам
Приставати до народу,
Кинути служить панам!”*

В цій поемі, шляхетний жид Шая Ляїб говорить перед смертю: *“Все бажав по-людськи жити, чоловіком з людьми бутъ... Слава Богу, що прийшлося хоч останній раз дихнуть між людьми, що справді люди”*...

IV. «МОЙСЕЙ» ІВАНА ФРАНКА

Поєма “Мойсей” (1905) є найвищим ідейним і мистецьким виразом Франкової поетичної творчості, скарбом української літератури. Алегорично, у постаті Мойсея бачимо Івана Франка, відданого провідника, який, ведучи боротьбу з ворожістю ним провадженої товпи, призначений впасти в розпуку і вмерти, щоби його невдячний нарід, “з його духа печаттю”, евентуально осягнув ту мету яку провідник особисто не зміг йому передати.

В поємі нарисовано трагічний конфлікт між двома силами: народом і Божим пророком. Мойсей є Богом-даний провідник свого племені, який вірить у велике післанництво свого народу і готовий віддати всі свої сили щоби через довгу мандрівку пустинею вивести нарід з рабства на свободу, до обіцяної землі. Народ це товпа, часто з рабськими нахилами, прищепленими довгими віками неволі, ворожа великим ідеалам, яка часто заломлюється душевно і нарікає на Бога і на провідників.

Також є конфлікт між двома провідницькими дружинами. Одна це Мойсей, Арон т.ін. Вони відзеркалюють тенденцію в нації змагатися до ідеалу, до боротьби за нього, до жертв. Друга дружина це Датан, Авірон та їх підбрехачі, які підбурюють народ проти Мойсея. Вони відзеркалюють тенденцію ворожу всяким великим велеким зусиллям. Сам народ хитається між одними і другими. Цей зудар двох сил в поємі “Мойсей” є старобіблійний, і національно-український і навіть автобіографічний.

Мойсей, плакаючи свою велику ідею, є втіленням пориву до свободи:

*Все, що мав у життю, він віддав
Для одної ідеї,
І горів, і яснів, і страждав,
І трудився для неї.*

У поємі, ізраїльський нарід вже є близько Палестини, тієї обіцяної землі, до якої сорок років вів його Мойсей. Але зневіра огорнула нарід:

*Сорок літ говорив їм пророк
Так велично та гарно
Про обіцяну ту вітчину –
І все пусто та марно.*

.....

*І зневірився люд і сказав:
“Набрехали пророки!
У пустині нам жить і вмирать!
Чого ще ждуть? І доки?”*

.....

*Ті слова про обіцяний край
Для їх слуху – це казка;
М'ясо стад їх і масло і сир –
Це найвищя ласка.*

.....

*І на поклик його у поход:
“Наші коні не куті”.
На обіцянки слави й побід:
“Там войовники люті”.*

*На принади нової землі:
“Нам і тут не погано”,
А на згадку про Божий наказ:
“Замовчи ти, помано!”*

Після такої зневіри, люди просто відрікаються Бога (Єгови) і його пророка Мойсея:

*Та коли загрозив їм пророк
Новим гнівом Єгови,
То йому наказав Авірон
Богохульські промови.*

Одначе, не зважаючи на заборону Авірона, Мойсей наповідає свій нарід про Божу обіцянку і про їхнє велике призначення:

*“Якби хтів вас [Єгова] в спокою держать,
Наче трупа у крипті,
То ви й досі, як сірі воли,
Гнули б шиї в Єгипті.*

*Бо Єгови натягнутий лук
І тятива нап'ята,
І наложена стрілка на ній –
І то ви є стріла та.*

*Як стріла вже намірена в ціль,
Наострена до бою,
Чи подоба стрілі говорить:
“Я бажая спокою?””*

Але ні упімнення, ні погрози, не переконують юрби під проводом Датана, коли в погоні за тим ідеалом:

*“Скільки люда в пустині лягло!
Ті піски і ті скали
Сотням тисяч Ізрайля синів
Домовиною стали.”*

Розлючена товпа проганяє Мойсея. В пустині, на самоті, його мучать докори й сумніви. Тоді диявол запитує його чи не брав він власне божевільне маячіння про горючий кущ (Бога) за веління Господа:

*“Може голос що вивів тебе
На похід той нещасний,
Був не жадних горючих купин,
А твій внутрішній, власний?”*

.....

*Що як ти сорок літ оцих був
Шалом божеським хорий,
Замість Божого їм накидав
Власний плян тіснозорий?”*

В розпучі, Мойсей захитується і втрачає віру:

*І поник головою Мойсей:
“Горе моїй недолі!
Чи ж довіку не вирвуться вже
Люду мому з неволі?”*

*І упав він лицем до землі:
“Одурив нас Єгова!”
І почувся тут демонський сміх,
Як луна його слова.*

В тім моменті загриміло, блиснуло, затемніло, і почувся Божий голос, який пригадав йому минуле, показав обіцяну землю до якої ввійде народ, і покарав Мойсея за сумнів:

*“Маловіре, ще ти не почавсь
В материнській утробі,
А я кожний твій віддих злічив,
Кожний волос на тобі.*

.....

*Таж в Єгипті вигнулись в ярмі,
Наїдавшись ласо...
Відригаться вам буде повік
Те єгипетське м'ясо.*

.....

*А що ти усумнивсь на момент
Щодо волі моєї,
То, побачивши цю вітчину,
Сам не вступиши до неї”.*

Головний сенс поеми є що обіцяну свобідну землю побачить тільки покоління яке є вільне духом. Те покоління вже виростало за тих сорок літ у пустині:

*Та дрібна дітвора по степу
Дивні іграшки зводить:
То воює, мурує міста,
То городи городить.*

*І не раз напівсонні батьки
Головами хитають:
“Де набрались вони тих забав?”
Самі в себе питають.*

*“Адже в нас не видали того,
Не чували в пустині!
Чи пророцькі слова перейшли
В кров і душу дитині?”*

Це нове покоління, яке провадить Єгошуа, зрозуміло що життя без ідеї не має вартості, і воно схоплюється до бою за Мойсеїв ідеал, карає зрадників Авірона й Датана, і перетворює ліниву товпу на лицарів-героїв:

*І зірвався той крик, мов орел,
Над німою юрбою,
Покотився луною до гір:
“До походу! До зброї!”*

*Ще момент – і прокинуться всі
З остовпіння тупого,
І не знатиме жаден, що вмить
Приступило до нього.*

*Ще момент – і Єгошуа крик
Гирл сто тисяч повторить;
Із номадів лінивих ця мить
Люд героїв сотворить.*

*Задуднять – і пустині пісок
На болото замісять,
Авірона камінням поб'ють,
А Датана повісять.*

*Через гори полинуть, як птах,
Йордан в бризки розкроплять,
Єрихонські мури, мов лід,
Звуком трубним розтоплять.*

Поемою “Мойсей” Іван Франко старається відповісти на питання: що бракує його народові і проводові, щоби стати народом повновартним, сильним, свідомим своєї історичної місії? Вийти фізично з рабства, так як жиди які втекли з Єгипту, ще не зробить націю вільною. Вона мусить стати вільною духом. Щоби бути вільною, нація мусить любити волю більше ніж матеріальні вигоди, більше ніж спокій і мир, більше ніж фізичне існування окремих поколінь, які гинуть в поході. Нація не може зневірюватися якщо вона прагне волі, а мусить бути певною що її провадить Бог до її мети. Така нація мусить вічно старатися спішити до незримої цілі, любити недосяжне, вірити в невідоме, бажати досягнути фантастичне, навіть наражуючи на небезпеку все що рідне й знайоме. Народи які піднялися на верхів’я слави, брели довгою, тяжкою, часом жахливою дорогою з низин до вершин.

Нові визволителі нації повинні дотримуватися твердих засад супроти Бога, ворогів і власного оточення: в Бога не зневірюватися, а коритися Йому; вороже ярмо зломити і не тужити за ним; у власному оточенні, не слухати зрадників і слабодухів, так як Мойсей їх не слухав. Головна тема в “Мойсеї” це смерть Мойсея, як пророка, що його нарід відцурався. Але, пишучи цей твір, Іван Франко думав про український нарід і писав цю поему з метою розбудити ідею власної національної держави.

“Пролог” [стор.22] до поеми “Мойсей” є повний пристрасної любови до величного, до героїзму, повний безмежної віри в націю свою. Пишучи його, Франко звертається прямо до українського народу, висловлюючи сильними словами непохитну віру в його воскресний день. Хоч поет бачить трагічне політичне положення свого народу, всі його хиби та недотягнення, він також видить у його мові і пісні запоруку кращого майбутнього. Франко хоче знайти палке слово, яке би пірвало мільйони за собою. Але він свідомий того що він знесилений журбою, роздертий сумнівами, битий стидом. Одначе, поет пророкує що прийде час коли Україна таки засяде в колі вільних народів.

В 2001 р., Оперний Театр ім.Крушельницької поставив “Мойсея” у Львові для Папи Івана Павла II, який був тоді на офіційних відвідинах в Україні. Національна Опера України поставила “Мойсея” у Києві в 2006 р.

“ПРОЛОГ” (до поеми “МОЙСЕЙ”) (1905)

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздоріжжю,
Людським призи́рством, ніби струпом
вкритий!

Твоїм будучим душу я тривожу,
Від сорому, який нащадків пізних
Палитиме, заснути я не можу.

Невже тобі на палицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздних?

Невже повік уділом буде твоїм
Укрита злість, облудлива покірність
Усякому, хто зрадою й розбоєм

Тебе скував і заприсяг на вірність?
Невже тобі лиш не судилось діло,
Щоб виявило твоїх сил безмірність?

Невже задармо стільки серць
горіло До тебе найсвятішою любов'ю
Тобі офіруючи душу й тіло?

Задармо край твій политий кров'ю
Твоїх борців? Йому вже не пишаться
У красоті, свободі і здоров'ю?

Задармо в слові твому іскряться
І сила й м'якість, дотеп і потуга,
І все, чим може вгору дух піднятися?

Задармо в пісні твоїй ллється туга
І сміх дзвінкий, і жалощі кохання,
Надій і втіхи світляная смуга?

О, ні! Не самі сльози і зідхання
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресний твого повстання.

О, якби хвилю вдать, що слова слуха,
І слово вдать, що в хвилю ту блажену
Вздоровлює й огнем живущим буха!

О, якби пісню вдать палку, відхненну,
Що міліони порива з собою,
Окрилює, веде на путь спасенну!

Якби!.. Та нам, знесиленим журбою,
Роздертим сумнівами, битим стидом –
Не нам тебе провадити до бою!

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, вперешся Бескидом

Покотиш Чорним морем гомін волі
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі.

Прийми ж цей спів хоч тугою повитий,
Та повний віри; хоч гіркий, та вільний;
Твоїй будучині задаток слізьми злитий,

Твоєму генію мій скромний дар весільний.

БІБЛІОГРАФІЯ

“Іван Франко Вибір із творів” вступна стаття Володимира Радзкевича
видання Наукового Товариства ім.Шевченка Нью Йорк – Париж 1956

К.Кисілевський “Хрестоматія” з української літератури
видання Шкільної Ради УККА Нью Йорк 1962

Володимир Барагура “Каменярь на шляху поступу українського народу”;

д-р Дмитро Донцов “Мойсей Івана Франка”;

“Іван Франко” матеріали до 50-ліття смерти поета
видання Центральної Виховної Ради СУМ Брюссель – Нью Йорк 1966

Лука Луців “Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість”
видавництво “Свобода” Джерзі Сіті, Нью Джерзі 1967

ЗМІСТ

	ст.
“Національний Гимн”	2
Нарис Життя Івана Франка.....	3
“Народня Пісня”	6
Значіння Івана Франка.....	7
“Каменярі”	9
Творчість Івана Франка.....	10
“Великі Роковини”	14
“Мойсей” Івана Франка.....	17
“Пролог” до поеми “Мойсей”	22
Бібліографія.....	23
Зміст.....	24